

STRÖMSTAD AKADEMI

Nordiskt institut för avancerade studier

Nyhetsforum, Strömstad tvärvetenskapliga akademi

Innehåll

Redaktörens ruta	1
Ordförandens rapport	2
Rektors rapport	3
Åsa Morberg: Lärarytutbildningen.....	5
Skoldebatten sedd genom Åsa Morbergs ögon	6
Åsa Morberg: Projektplanering.....	7
KG Hammarlund: Svar till Åsa Morberg.....	8
Stig Ottosson: Introduktionsbrev	9
Per Flensburg: Hemsidan	10
Jens Allwood: Vilken metod är bäst?.....	10
Anders Gustavsson: Maktstrukturer	12
Per Flensburg: God vetenskap.....	13
Gudmund Bergqvist: Debattartikel i Strömstads tidning	18

Redaktörens ruta

R_e_d_a_k_t_ö_r_e_n_s_r_u_t_a__Anders Gustavsson

Didaktiker och styrelseordförande Åsa Morberg rapporterar om aktuella händelser i Strömstad akademi. Hon är en ivrig aktör inom aktuell skoldebatt och vänder sig emot den svenska regeringens strävan efter detaljstyrning av lärarytutbildningen i Sverige. Mer praktisk utbildning behövs och mindre av forskningsförberedande inslag. Morberg lämnar också anvisningar för redovisning av projektplanering.

Informatikforskare och rektor Per Flensburg informerar om aktuella händelser i Strömstad akademi. Han skriver också om hemsidan och god vetenskap.

Historiker KG Hammarlund har lämnat ett svar på **didaktiker Åsa Morbergs** artikel i Nyhetsforum juni om elevers läsförståelse och förslag om mer praktiskt orienterad lärarytutbildning.

Lingvist Jens Allwood presenterar den kommande antologin *Vilken metod är bäst? Tvärvetenskapliga dialoger om metod*. Ledamöter i Strömstad akademi kan förhandsbeställa boken för det rabatterade priset av 300 kr per exemplar. Beställning skickas till Jens Allwood: jens@allwood.se. Allwood inbjuder även till ett seminarium på Marston Hill i Mullsjö den 1-2 september för att diskutera inlämnade abstract till den kommande antologin med det preliminära namnet *Forskaren och akademiska maktstrukturer*.

I årsboken Svenska landsmål och Svenskt folkliv 2022 **har etnolog och prorektor Anders Gustavsson** recenserat Hannah Kristine Børke Lundes doktorsavhandling i kulturhistoria vid Oslo universitet Pilgrimage Matters: Administrative

Redaktör: Anders Gustavsson
Layout: Per Flensburg

and Semiotic Landscapes of Contemporary Pilgrimage Relations in Norway. I norska Tidsskrift for kulturforskning nr 1 2023 har han recenserat folkviseforskaren Märta Ramstens självbiografiska bok Framför mikrofonen och bakom. En personlig återblick på Svenskt visarkivs verksamhet med inspelningar av folkliga musiktraditioner.

I Fria skriftserien FSS har nr 37 publicerats med titeln Abstracts vetenskapsfestivalen. <http://stromstadakademi.se/FSS/FS-37.pdf>

Försök att värva nya medlemmar till Akademien, inte minst yngre forskare. Skicka förslag till rektor Per Flensburg: per.flensburg@stromstadakademi.se

Jag önskar nya bidrag till augustinumret av Nyhetsforum med deadline den 27 augusti 2023 till anders.gustavsson@ikos.uio.no Sänd kortare artiklar, debattinlägg och/eller recensioner av ny vetenskaplig litteratur. Svenska bidrag skall ha en engelsk översättning. OBS: Filen ska vara i word eller open office format!

Sänd också bidrag till Akademiens skriftserie Acta Academiae Stromstadiensis, AAS, till peter@wahrborg.se, videoserien SAV till: gudmundbergqvist@hotmail.com och Fria skriftserien till per.flensburg@stromstadakademi.se.

Ordförandens rapport

Åsa Morberg

Sommaruppehållet startade faktiskt mycket dramatiskt, med Per Flensburgs sjukdom. Det var med stor oro som vi tog emot nyheten att såväl Per som hans maka Helen drabbats av Coronavirus med diverse komplikationer. På något sätt så har vi nog trott att det ilska Covid 19 viruset inte orsakat svåra sjukdomssituationer längre.

Nu vet vi att drabbas man av Corona är det alltså en stor, svår och omvälvande händelse. Man kan bli riktigt dålig av Corona viruset alltså, trots många vaccinationer och andra åtgärder. Hur man väljer att själv reagera på sin diagnos och hur vi kolleger väljer att hantera sjukdomsbesked ser olika ut. För min egen del kändes det väldigt oroligt och väldigt ledsamt. Mina tankar har ofta gått till Per och hans maka Helen.

Vår rektor är en nyckelperson i vår Akademi och han fungerar som ett viktigt nav kring vilket det mesta kretsar. Jag fick tidigt kontakt med Pers maka Helen som informerade om hur Per mådde. Vi skickade blommor till bostaden från Strömstad akademi, och önskade god och snar bättring. Helen hade vänligheten att också informera oss om hur sjukdomen framskred och hur Per egentligen mådde.

Vi fick epost från Pers sjukbädd och till och med fotografier där vi kunde se att Per hade syrgas. Per finns på Borås Sjukhus tills han får åka hem. Sjukdom är naturligtvis påfrestande, både för de drabbade men också för oss som finns runt omkring. Oro och ångslan och ovisshet.

Pers sjukdom gör att vi i Strömstad akademis ledning har stannat upp, men vi kan inte stå alldeles stilla i avvaktan på att Per är frisk. Vi har väldigt många saker framför oss att ta tag i, följa upp och att åtgärda. Vi har tack och lov Anders Gustavsson som prorektor och som prorektor kan Anders träda in i Pers ställe. Det är det som är avsikten med en prorektor. Samtidigt kan vi ändå konstatera att det är lite lugnare under sommaruppehållet.

Vi har beslutat att lägga ut de ärenden som vi behöver ta en diskussion om. Dessa ärenden kommer att presenteras i nyhetsbrevet. Där kommer att anges den tid som man har på sig att

lämna synpunkter. Det gör att alla kan yttra sig om alla viktiga ärenden innan de bereds i arbetsutskottet och beslut ska fattas i styrelsemöte och vid extra årsmöte. Ett sådant kommer vi att behöva ha.

Först har vi två ärenden som vi tyvärr inte fattade beslut om. Det ena är föreningens stadga och det andra är den etiska policyn med etiska rådet. Det blev diskussion men inga beslut om dessa två punkter, och då kommer de upp som ärenden på vårt nästa arbetsutskottsmöte och på vårt nästa styrelsemöte.

Vi behöver också diskutera vetenskapsfestivalens förläggning i tid och innehållet i festivalen. Det är egentligen rektors och prorektors ansvarsområden men att ta del av hur ledamöter ser på saken gör att man kan fatta bättre förankrade beslut. Vi gick ut och uppmanade ledamöter att skriva ner synpunkter på de förslag jag skissade på som ett första försök. Vi fick många bra synpunkter i konstruktiva vänliga brev. Vetenskapsfestivalen är allas engagemang.

Jag behöver också lyssna till konsekvenserna av den motion som handlade om arbetsutskottets roll. Vi har en text om AU men vid närmare granskning behöver jag som ordförande en ny tolkning av beslutstexten så att jag verkligen förstår beslutet på det sätt som motionären avsåg.

Vi har också ett viktigt förändringsarbete att genomföra och det handlar om räkenskapsår och verksamhetsår. Vi kan inte ha det som det är nu. John Fletcher har gjort några förslag som vi får studera och besluta om, så att vi får en annan ordning. Vi har ett alltför komplicerat system, enligt min mening. Jag tänkte ju fel i förberedelserna inför årsmötet och sådant får absolut inte förekomma. Vi, kassören och jag som ordförande fick bankens synpunkter och de rådde till att ändra strukturen på räkenskapsår och verksamhetsår.

Vi har också ett komplicerat webbprogram för våra webinarier. Det som är bra med Jitsi.meet är att det är gratis. Jag ser inga andra fördelar och jag är dessutom en av dem som haft svårt att få systemet att fungera. Vi har ägnat så mycket tid och kraft åt att få en förändring till stånd. John Fletcher har gjort en jämförande studie och kommer med ett nytt förslag. Det är en jämförande studie som kan ge viss vägledning för beslut om nytt system.

Vi ska också uppvakta utbildningsministern Mats Persson. Vi kommer att lägga ut en skiss på de tankar och funderingar som finns just nu. Vi vet inte om vi kan få audiens hos utbildningsministern. Vi hoppas och tror det. Om vi kan göra en skrivelse som det finns en vinn-vinn situation i så bör det gå. Om utbildningsministern inte hittar en egen vinning i uppvaktningen kommer vi inte att få audiens. Så är det. Vad har vi nu att erbjuda utbildningsministern? Det ska vi kort och tydligt skriva om och här behöver vi ledamöternas kreativa inspel.

Jag önskar personligen sammanfattningsvis en riktigt god bättring till vår rektor och hans maka. Vi skickar våra varmaste tankar och goda energier till dem. Jag önskar också fortsatt trevlig sommar till alla.

Rektors rapport

Per Flensburg

Mellan den 1 och 7 juni var jag och Helen (min fru) på en kombinerad vin- och sparrisresa i Tyskland. Av sparrisen blev det inte mycket, för säsongen var redan slut, däremot blev det en del vingårdar. Inte speciellt framstående dock. När vi kom hem var jag väldigt trött, ja det var Helen också, så tiden mellan onsdag och lördag tillbringade vi stort sett i sängen. Men på lördagen blev jag riktigt sjuk, hade feber, svårt att andas och orkade inte speciellt mycket. Det blev värre och värre och på tisdagen såg Helen till att jag kom in på akuten i Borås. Där blev jag omhändertagen, fick syrgas och förmodligen en massa annat och man konstaterade att jag

hade covid 19. Det blev inläggning på infektionskliniken där jag blev kvar tills den 14 juli! Är nu hemma med syrgas. Fastkedjad med näsgrimpa och 25 meter lång slag till en apparat som utviner syrgas ur luften. Se bild.

Fysiskt orkar jag ingenting. Kanske jag kan gå 10 meter, men det är också allt. Mina lungor fick sig en rejäl smäll och det tar långt tid att återhämta sig. Dessutom har det tillstött diabetes, som en bieffekt av all medicin jag fått. Hoppas dock att snart slippa mäta blodsocker och ta insulin.

Intellektuellt är jag dock fullt funktionerande. Så nu kommer en del funderingar kring Strömstad akademi. Det första är ett förslag från vår nye ledamot, Stig Ottoson, som tidigare jobbat halvtid i Ukraina. Svenska Institutet utlyser pengar att söka för

- 1.Handledning av doktorander vars handledare stupat eller blivit oförmögna att handleda. Kan även vara stöd åt doktorander som sårats i kriget och behöver extra hjälp.
2. Handledning åt masterstudenter i deras examensarbete. Många handledare är inkallade och det är viktigt att de blir klara med sin utbildning
3. Stöd åt utveckling av näringslivet i Ukraina.

Stig och jag har bollat en del idéer och vi tänker att SA kan söka för handledning av både doktorander och masterstudenter. Maxbeloppet är 1 miljon och det ska vi givetvis söka. Det som behövs är en matchning mellan handledare från SA och studerande från Ukraina. Jag vill därför anmoda alla att dels läsa Stigs artikel i detta nyhetsforum dels fundera över vad ni kan och vill göra. Det kommer att utgå arvode för handledningen, även för eventuella resor till Ukraina. Beloppet beror på hur många det blir och hur mycket pengar vi får. Tanken är att vi för doktoranderna ska erbjuda handledning dels domänspecifik i den mån det är möjligt, dels metodhandledning då gärna i form av en kurs i vetenskaplig metodik. För masterstudenterna har vi samma upplägg, fast enklare. Dessutom har vi tänkt att vi kan ge domänspecifika kurser om det finns intresse. Även för detta vill vi ha in uppgifter om ni vill delta. Maila i första hand Stig på följande adress: stig.ottosson@tervix.se

En annan sak jag funderat mycket på under min sjukhusvistelse är kvalitet. Jag anser att för att få anslag och uppmärksamhet är det av mycket stor vikt att vi har en hög kvalitet i princip i allt vi gör. Men främst har jag funderat över kvalitet i våra skrifter och då främst AAS. Jag har länge efterlyst explicita granskningskriterier för granskarna, men intresset har inte varit speciellt stort. Ett stort problem är att olika ämnen har väldigt olika kriterier och att få ihop något vettigt som är allmängiltigt är nästintill omöjligt. Icke desto mindre måste vi göra det om vi ska ha någon trovärdighet i vår tvärvetenskaplighet. Hur formulerar vi kvalitetskriterier som gäller för:

1. Naturvetenskap
2. Samhällsvetenskap
3. Humaniora
4. Vårdvetenskap
5. Medicin
6. Beteendevetenskap
7. Konstnärliga vetenskaper

Under de ensamma timmarna i sjuksalen funderade jag mycket på detta och kom upp med en del tankar, som jag presenterar i en annan artikel i detta nyhetsforum. Ser fram emot få kommentarer på den.

Framtiden? Ja, jag är nog bunden vid min syrgasapparat åtskilliga veckor. Tror inte jag slipper den förrän om 5-6 veckor. Och återhämtningen tar lång tid; tror t.ex. att det är tveksamt om jag kan vara med vid "nobelprisutdelningen" i Strömstad gymnasium i december. Men den som lever får se och jag hoppas ni alla får en härlig augusti!

Åsa Morberg: Lärarutbildningen

Lärarutbildningen ska nu åter igen reformeras

Av Åsa Morberg, fil. dr. i pedagogik och docent i didaktik och lärarutbildare

Välutbildade lärare med förutsättningar att göra ett bra arbete är avgörande för att komma tillrätta med problemen i skolan hävdar regeringen och Sverigedemokraterna SD. Det är alldeles självklart! Följaktligen ger man sig på lärarutbildningen och sätter till en utredning, som alla klåfingriga politiker gör. Sveriges politiker är världsmästare på reformering av lärarutbildningen.

Reformeringen faller tillbaka på Tidöavtalet. I Tidöavtalet stod att regeringen och Sverigedemokraterna ville se skärpta antagningskrav, för att höja lärarnas status. Samtidigt ville man reformera utbildningsinnehållet med ökat fokus på ämneskunskap, kognitionsvetenskap och praktisk metodik. Det man inte skriver om är att man vill minska något? En redan stofftyngd lärarutbildning ska bli ännu mera stofftyngd. Man vill också minska andelen lärosäten som bedriver ämneslärarutbildning. Var ska då bli de högst rankade, dvs. universiteten? Regeringen och SD rekommenderas att studera utvärderingarna av ämneslärarutbildningen.

Att höja antagningskravet leder absolut inte per automatik till högre status. Att öka ut stoffet i en redan stofftyngd utbildning är ett riktigt feltänk. Ämneskunskaperna har för övrigt utökats kontinuerlig sedan sextitalets reformer. Känner inte regeringen och SD till det? Ämneskunskaperna har varit vinnarna på bekostnad av de yrkesnära inslagen. Nu ska det bli mera av ämneskunskaper.

Sedan hävdar man att kognitionsvetenskap ska läggas in. Alltså mera vetenskap. Kognitionsvetenskap beskrivs som ett tvärvetenskapligt område där forskare från olika fält som filosofi, psykologi, neurovetenskap, datavetenskap, lingvistik och socialantropologi studerar det mänskliga tänkandets natur. Är det ett ämne som regeringen tycker att lärarstudier behöver? Idag finns drygt 1000 disputerade i skolväsendet och ändå ska man satsa på mera vetenskap. Tona ned de forskningsförberedande inslagen och öka de yrkesnära inslagen.

När det gäller den praktiska metodiken är jag väldigt nyfiken hur regeringen tänker. Jag skrev nämligen min doktorsavhandling om metodikämnet och det är en historisk översikt över metodikämnets utveckling sedan 1842 och framåt. Metodiken som ämne har avskaffats sedan lång tid tillbaka. Ämnet var inte högskolemässigt. Det var ett erfarenhetsbaserat ämne. Föreläsarna för metodiken platsade inte i högskolan eftersom de bara var duktiga icke forskarutbildade lärare.

Metodiken ersattes av didaktik kan man säga. Didaktiken var forskningsbaserad. Problemet blev vilka som egentligen skulle undervisa i didaktik? Lärarutbildare, som är disputerade, har egen lärarutbildning, är insatt i lärarutbildning och kan kallas lärarutbildare är sällsynta i högskolan. Metodiken kan sägas vara ett praktiskt ämne, men nu lägger regeringen och SD till be-

greppet praktisk? Vad i himmelens namn betyder det? Betyder det att man skjuter metodiken till handledare inom Verksamhetsförlagd utbildning VFU? Eller hur har man egentligen tänkt?

Jag stöttar helhjärtat lärosätenas kritik mot regeringen och SD. Planerna på en ny lärarutbildning möts av kritik från lärosätena. Företrädare för lärarutbildningar runt om i landet föreslog i en replik "att i stället för detaljstyrning ge lärarutbildningen tillräckliga resurser och akademisk frihet".

Lärarutbildningen är inte en högskoleutbildning såsom den behandlas av regeringen och SD. Om den skall detaljstyras borde den tas ut ur högskolan och läggas in i särskilda lärarhögskolor.

Skoldebatten sedd genom Åsa Morbergs ögon

Skoldebatten sedd genom Åsa Morbergs glasögon

Av Åsa Morberg, docent i didaktik och ordförande i Strömstad akademi

Skoldebatter och lärarutbildningsdebatter har intresserat mig mycket ända sedan jag utbildades till småskollärare på 60-talet. Jag har nu fått en fantastisk möjlighet att samla ihop mina debattartiklar till en bok, tack vare vår kollega Gudmund Bergqvist, ordförande i Redaktionskommittén och hans outtröttliga och vänliga stöd. Gudmunds stöd har varit och är ovärderligt.

Den senaste artikeln i Nyhetsforum som egentligen i grunden handlade om professionalisering resulterade i flera intressanta brev från kolleger. Det gladdde mig väldigt mycket. Vår kollega Rune Wigblad skrev till och med ett PM och ett slags upprop om att här kan vi göra något från Strömstad akademi. Det är verkligen inte alltid som ledamöter skrivit till mig, men det har förekommit ibland och det är jag så tacksam för. Kloka kolleger i andra discipliner har verkligen bidragit till mitt tänkande och sist men inte minst till mitt agerande.

Jag har debatterat kontinuerligt i nyhetsbrevet i princip sedan jag blev ledamot i Strömstad akademi. Jag har ett manus på många sidor som jag arbetar med att rensa och försöka att få en enhetlig lay out på. Jag har debatterat i många andra fora också givetvis. Jag har bloggat åt Skolvärlden och fortsätter åt Lärarna. Jag har skrivit i lokalpressen i Sandviken och Gävle, ja, faktiskt i hela Gävleborgs Län. Jag har också debatterat på rikspan och deltagit i både tv och radio. Jag har faktiskt också lyckats få in artiklar både i DN och SVD.

Ett exempel på debattartikel visar tydligt varför jag debatterar. Jag, min handledare Staffan Selander och min doktorand Göran Fransson skrev en artikel på kultursidan i DN med rubriken "Sverige sämst på lärarstöd". Den artikeln resulterade i att högskolan i Gävle fick flera miljoner för att forska kring nya lärares första tid. Det blev ett bra resultat av den debattartikeln. Artikeln initierade ett nytt område i forskningen, den s.k. induction-forskningen. Jag kunde söka om docentur efter en tid med hänvisning till mina skrivelser om nya lärares första tid. Utdelningen blev bra av den artikeln. Det hände något. Jag debatterar för att jag vill att något ska hända.

Jag har engagerat mig i skolan och lärarutbildningen och prenumererar på nytt från utbildningsdepartementet. Det kommer meddelanden i stort sett varje dag. Jag är mycket kritisk till politikernas outtröttliga klåfingrighet. Om lärarutbildningen ska finnas inom Högskola/Universitet så ska man inte detaljstyra. Med en så kraftig detaljstyrning som vi har idag så blir det ingen högre utbildning i likhet med andra högre utbildningar. I så fall om detaljstyrningen ska fortsätta behöver vi lyfta ut lärarutbildningen till lärarhögskolor igen. Reformerna i lärarutbildningen är skandalöst många. En reform hinner inte genomföras fullt ut innan nästa är på väg. Det är förödande. Reformerna går dessutom åt olika håll. Hit och dit och fram och tillbaka.

Yrkesredskapens frånvaro i lärarutbildningen skapar problem, men alla reformer som genomförs ger lärarna mer vetenskap och mera teori! Hur är det möjligt kan man fråga sig?

Skolan är också föremål för mina debattartiklar. Jag driver en tes om att skolan skall bli mera professionsstödd. Lärare berövas sin professionalitet genom den idoga detaljstyrning som sker. Det ena påhittet är värre än det andra. Hur kan man komma på idén att diskutera mobiltelefonernas vara eller inte vara från utbildningsdepartementet? Eller diskussionen om hur lärare ska skapa arbetsro i sin verksamhet? Eller andra tokerier! Utbildningsdepartementet berövar lärarna sin professionalitet och gör dem till "marionetter".

Jag fortsätter att debattera. Jag ger mig aldrig. Så roligt om vi kunde göra något tillsammans om professionalisering. På tisdag kväll ska jag prata på en kulturkväll i en närbelägen kommun om "Skoldebatten sedd genom Åsa Morbergs glasögon". Roligt för mig.

Åsa Morberg: Projektplanering

Projektplanering som innehåller äskanden till styrelsen

av Åsa Morberg, ordförande

Forskare är alla specialister på att skriva projektansökningar och några anvisningar är absolut inte nödvändigt att ge. Det här kan alla ledamöter. Styrelsen kan ta emot alla möjliga modeller av ansökningar. Det som styrelsen behöver veta är kostnader som projektansvarig räknar med att styrelsen ska stödja.

Projektbudget är en plan som beskriver hur mycket som projektet kommer att spendera, för vad och när och är det svårt att skriva ihop en projektbudget skulle vi möjligen kunna ta fram en blankett för, om det skulle behövas. Det får vi diskutera med vår kassör och återkomma om.

Det finns för övrigt en mängd goda och mindre goda råd på nätet om man inte minns hur en projektbudget kan ställas upp.

För att fatta bra beslut i styrelsen om projektstöd således behövs en översikt över vad projektet handlar om och hur projektet ska finansieras. Ett helhetsperspektiv på ekonomiskt stöd är önskvärt och sedan behövs motiveringar för de äskanden man gör. Viktigt är att berätta för styrelsen hur alternativ till intern finansiering har sökts.

Vi behöver alltid se igenom vilka möjligheter som finns för att få externa medel. Handlar det om en antologi kan man studera vilka möjligheter som finns för tryckbidrag exempelvis. Nu ger vi ut i stort sett allt i egen regi och det kostar en hel del. För min del med erfarenhet av förlagsproducerade antologier är det bra att prova förlagsutgivning. Det renderar pengar i form av royalty till akademien och marknadsföringen löser förlaget. Det är en bra alternativ. Förlagen ger absolut inte ut andra böcker än de som går att sälja! När vi ger ut böcker vet vi inte vad som säljer. Det visar våra lager.

Projektbudget behövs och vi behöver pröva andra möjligheter till finansiering!

KG Hammarlund: Svar till Åsa Morberg

Om elevers läsförståelse och "praktiker" i lärarutbildningen – svar till Åsa Morberg

KG Hammarlund

Att erfarna och skickliga lärare i grund- och gymnasieskola är en dåligt utnyttjad resurs i svensk lärarutbildning råder det ingen tvekan om, där är Åsa Morberg och jag helt överens. Frågan är dock om man därav kan dra slutsatsen att metodiklektorerna bör återinföras, eller att avsaknaden av "praktiker" i lärarutbildningen kan spela roll för svenska elevers sjunkande läsförståelse enligt 2021 års PIRLS-undersökning.¹

När det gäller PIRLS kan först konstateras att de svenska resultaten visserligen sjunkit, men följer samma nedåtgående kurva som snittet för OECD-länderna. Svenska elever behåller alltså sin relativa placering bland topp-10, något efter Finland men något före Norge och Danmark. En fråga som inställer sig är om det finns någon faktor gemensam som kan förklara att inte bara Sverige, utan OECD-genomsnittet sjunkit påtagligt sedan 2016?

En faktor som nämns i rapporten är att studien genomfördes under Covid19-pandemin. En annan att läsförståelsen denna gång genomfördes med texter i digitalt format. Exakt vad dessa förändrade förutsättningar har betytt är förstås svårt att avgöra, men att de spelat roll verkar inte osannolikt.

Ser vi specifikt till de svenska resultaten är det klarlagt att de svenska genomsnittssiffrorna förskjutits nedåt till följd av att resultaten försämrats särskilt för elever med låg grad av hemresurser och/eller migrationsbakgrund. Att elever som lärt sig svenska som andraspråk och har föräldrar med kanske än sämre kunskaper i svenska kan ha svårt att förstå en svensk text är inte överraskande.

Att svensk skola brister när det gäller att kompensera för elevers hemresurser är ett både välkänt och beklämmande faktum. Välutbildade och kompetenta lärare spelar en nyckelroll i det arbetet, men de måste då också ges förutsättningar att göra bruk av sin kompetens, och de kan också behöva stöd av specialpedagoger, elevassistenter, flerspråkig personal och, som Åsa Morberg påpekar, välfungerande skolbibliotek. Idag, när alltför många kommuner skär i budgeten vad gäller utbildning, är detta inte möjligt.

Att "praktiker" inte längre kan anställas i högre utbildning – och därigenom utgöra en viktig resurs i lärarutbildningen – är knappast korrekt. Det är sant att en fast tjänst som universitetslektor i normalfallet kräver en doktorsexamen (högskoleförordningen ger utrymme för undantag men sådana ges ytterst sällan). Däremot finns inget hinder för anställning som universitetsadjunkt. Det är också möjligt att, när det handlar om att tjänstgöra både som lärare i grund- eller gymnasieskola och inom lärarutbildningen, erbjuda visstidsanställning som adjungerad adjunkt. Våra lärosäten har därutöver stor frihet att inrätta andra typer av tjänster.

Flera lärosäten utnyttjar också dessa möjligheter (ett exempel är projektet Framtidens lärarutbildning vid Örebro universitet²). I de fall det inte sker är flera förklaringar tänkbara: ett ointresse på fakultets- eller rektorsnivå, resursbrist till följd av en mångårig urholkning av fakultetsanslag, svårigheter att hitta samarbetsformer med kommunala förvaltningar. Det är ju kommunerna som måste tillåta att lärare går ner i tjänst för att vid sidan av lärargärningen arbeta inom lärarutbildningen eller i sin tjänst ges utrymme för samverkan till exempel kring planering och genomförande av den verksamhetsförlagda utbildningen.

Att i en sådan riktning utveckla och förbättra lärarutbildningen står på intet sätt i motsättning till en stark forskningsanknytning. Det är förstås bara en liten andel lärare som går vidare till

forskarutbildning, men nog vore det märkligt om en i vissa fall femårig utbildning inte skulle kvalificera till forskarstudier. Än viktigare är dock att lärare under sin utbildning tillägnar sig förmågan att ta del av såväl utbildningsvetenskaplig som ämnesrelaterad forskning, så att de under ett långt arbetsliv också kan vidareutveckla sin kompetens.

Noter:

1 Skolverket 2023: PIRLS 2021. Läsförmågan hos svenska elever i årskurs 4 i ett internationellt perspektiv.

Internet: <https://www.skolverket.se/getFile?file=11490>

2 Om Framtidens lärarutbildning.

Internet: <https://www.oru.se/utbildning/lararutbildning/om-framtidens-lararutbildning/>

Stig Ottosson: Introduktionsbrev

Följande text skrev Per Flensburg och Stig Ottosson som introduktion till folket i Ukraina. Stig håller på att bearbeta dem. Per Flensburg skrev under i egenskap av rektor.

About Strömstad Academy

Strömstad Academy works to ensure that Swedish society can continue to benefit from the knowledge and experience of senior researchers by offering them opportunities for continued research and educational activities. Our environment is characterized by independent interdisciplinary thinking. Today, 67 professors, 33 associate professors and 39 PhD:s representing 88 subject areas and 14 countries participate in our work. Among the members are three Nobel Laurates and our Swedish astronaut.

Some of our members continue their research and publish in international scientific journals, others are more interested in sharing their knowledge with a wider public and society. That's why we have several writing series, online and in print, as well as our own publishing house where members can publish their papers and lectures.

Strömstad Academy is a virtual academy based in Strömstad, a coastal town in western Sweden close to the Norwegian border. We organize an annual science festival in Strömstad, where members present their research. There are local chapters in Stockholm/Uppsala, Falun, Gothenburg, Strömstad and Malmö/Lund. These have regular meetings (digital and physical) and provide webinars in collaboration with e.g. Rotary, the Technical Museum and the Immigrant Institute.

Strömstad Academy is a meeting place and a residence for researchers and teachers/lecturers who want to work and think freely and independently. Most members are seniors, but we also have younger members. The Academy has a free exchange of ideas both within and between different sciences. We try to create a genuine scientific and critical discussion where ideas are bumped and wetted.

Many junior professors in the Ukrainian university system are conscripted and participating in the war, which means reduced resources for qualified supervision of master's and PhD students at the various universities. We also think there are many Ukrainian soldiers, with high academic degrees, who are so injured, maimed, etc that they cannot fight. Here we at Strömstad Academy can assist. For this purpose, the Swedish Institute (SI)^[1] has set up a support package from which we could apply for funding so that our members could contribute with our knowledge, contacts and experience. We will apply for such a package.

Professor Stig Ottosson have knowledge and experience of the Ukrainian university system - as well as cultural differences - and has already a certain established network of contacts. Therefore, we would like to create a university network in Ukraine. We can then make an application to SI in a program with projects aimed at supporting doctoral students and younger researchers (postdocs) in Ukraine. We can supervise PhD-students, give courses in scientific methods and in certain cases also domain specific education.

If we get our application granted, we must then, in parallel with the creation of a financial project and the building of a university network, also create a matching system between institutions/students and us, including a short searchable presentation of what everyone in our network can and wants to contribute to this qualified supervision. Applicant students must also provide the corresponding information so that a qualified match can be achieved.

Per Flensburg

Professor of Systems Analysis

Vice-Chancellor of Strömstad Academy

[1]SI shares information about Sweden abroad and analyses how other countries view Sweden. They also facilitate international exchanges and partnerships. The goal is to increase awareness of Sweden and build good relationships with individuals, organizations and other countries.

Per Flensburg: Hemsidan

Per Flensburg

Jag har upptäckt att kunskapen om vad som finns på vår hemsida lämnar en del övrigt att önska. Jag har ofta fått lite småsura kommentarer om att "det borde finnas på hemsidan!" och då jag i regel svarat, ännu lite mer småsurt: "Det finns redan!" och så har jag skickat adressen. Jag därför be **samtliga ledamöter** om följande:

Avsätt en timme och gå genom hemsidan och tryck på alla länkar utom artiklar och nyhetsbrev,

Ja, ni får gärna klicka på alla länkar, men jag är rädd att det tar mer än en timme. Efter att ha gjort detta vet ni vad som finns på hemsidan, ni har kommit underfund med hur jag tänkt när jag lagt upp den. Börja med den svenska sidan, den engelska behöver en rejäl genomgång, som Marylou redan gått igång med.

Jag vill också gärna ha övriga synpunkter på hemsidan eftersom vi ska byta webbhotell och då finns möjlighet till lite mer radikala förändringar. Jag håller på att byta hotell till mina egna webbplatser, men det tar sin lilla tid och just nu kan jag inte ändra på min egen hemsida.

Jens Allwood: Vilken metod är bäst?

Vilken metod är bäst? Tvärvetenskapliga dialoger om metod

Jens Allwood (red)

Det finns många termer idag för forskningssamarbete över disciplinränsar. Kanske är det ett tecken på att kärt barn har många namn. Två av dessa är på svenska "flervetenskap" och "tvärvetenskap". På svenska kan vi också förutom "flervetenskaplig" säga "multidisciplinär"

och förutom "tvärvetenskaplig" säga "interdisciplinär" och eventuellt "transdisciplinär". Den grundläggande formen kan sägas vara "flervetenskap", där flera vetenskaper samordnas, i betydelsen att de strävar mot ett gemensamt mål, men egentligen kan göra sitt arbete i separata spår och samordningen av resultat överläts åt en projektledning. Man får flera olika perspektiv, teorier och metoder. Det räcker att de samordnade är kompetenta inom sina egna discipliner.

Om vi ökar intensiteten och går från samordning till samverkan och samarbete, från flervetenskap till tvärvetenskapens olika varianter, krävs i ökande grad att man förstår varandras perspektiv, teorier och metoder. Ibland krävs också att man är kompetent i flera discipliner, både gällande förståelse av teorier och användning av metoder. Även om sådan tvärvetenskaplig och multidisciplinär kompetens ibland förekommer, visar det sig dock i realiteten att den inte är så vanlig.

Föreliggande volym är ett försök att empiriskt illustrera graden av förståelse över disciplinräns för olika metoder. Företrädare för olika vetenskapliga inriktningar har inbjudits att beskriva sin favoritmetod eller sin syn på vetenskaplig metod utifrån egna preferenser, eventuellt formade av deras disciplinära tillhörighet(er). Varje författares bidrag har sedan lästs av de övriga, som ombetts att kommentera och skriva kritiska frågor till vad de läst. Dessa frågor har sedan sänts till författarna av varje bidrag som ombetts besvara frågorna.

Följande 9 forskare som representerar 7-8 discipliner medverkar i boken:

1. Elisabeth Ahlsén - Neurolingvistik- Aktivitetsbaserad analys av kommunikationsstörningar
2. Jens Allwood - Lingvistik, kommunikation och kognitionsvetenskap - Varför begreppsbestämning och begreppsanalys?
3. Leif Bloch-Rasmussen - Informatik - Informatik og Pragmatisme
4. Per Flensburg - Informatik - Om att beskriva verkligheten
5. Anders Gustavsson - Etnologi - Fältarbeten om känsliga (känsloladdade) teman – Subjektiva erfarenheter och reflektioner
6. KG Hammarlund - Historia - Hur ser (god) historievetenskaplig metod ut?
7. Ulf Persson - Matematik - Vad är en matematisk metod?
8. Claes Uggla - Teoretisk fysik - Metoder inom naturvetenskap
9. Peter Währborg – Medicin - Metoder inom de medicinska vetenskaperna

Även om många av de medverkande i sin metoddiskussion väver in mycket av sin uppfattning om vetenskapsfilosofi, får man en ganska god uppfattning om skillnaderna mellan de olika disciplinernas sätt att närma sig metod. Det är dock viktigt att komma ihåg att de 9 författarna i första hand representerar sig själva. Skillnader i uppfattning om metod kan ibland vara lika stora eller till och med större inom en disciplin än mellan discipliner. Intradisciplinär variation kan vara större än interdisciplinär variation.

Skillnaderna mellan författarna kommer bland annat fram i deras hållning till vissa övergripande metodfrågor, som ofta är av vetenskapsfilosofisk karaktär. Några av de frågor eller teman som författarna har eller implicerar olika uppfattningar om är: Generiska metoder, Sanning och kunskap, Förklaringar och förståelse samt förhållandet mellan naturvetenskap och humaniora- samhällsvetenskap, Subjektiv kontra objektiv, Metodologisk reduktionism eller holistisk systemteori? Vilken sorts information kan man få från begreppsanalys?, Etikens roll i forskning, Missförstånd och brist på förståelse över disciplinräns.

Som helhet visar bidragen, frågorna och författarnas svar, på många av de 15 olikheter som finns mellan vetenskapliga discipliner och många av de utmaningar som finns i vetenskaplig samverkan. Förhoppningsvis kan en läsning av boken bli ett bidrag till att hitta lösningar när tvärvetenskapliga fnurrar på tråden uppstår.

Förhandsbeställning med konferensrabatt Vetenskapsfestival Strömstad Akademi:

Namn:

Postadress:

Email:

Telefonnummer:

Rabatt för medlemmar 50% nedsatt pris (ca 300 kr) + porto

Boken skickas när den är tryckt mot faktura från Strömstad Akademi

Beställningen skickas till Jens Allwood: jens@allwood.se

Anders Gustavsson: Maktstrukturer

Välkommen till seminarium på Marston Hill i Mullsjö den 1-2 september 2023 om vår nya antologi "Forskaren och akademiska maktstrukturer "

Man tar sig lätt dit med tåg, bil eller buss från Göteborg och Jönköping, från Stockholm via byte i Falköping, Skövde eller Nässjö och från Malmö via byte i Nässjö.

Kostnaden är 1 500 för ett heldygn i Mullsjö, dvs ankomst efter lunch ca 14 – middag, övernattnig – frukost - avslutning före lunch. För den som önskar lunch före eller efter seminariet blir priset 125/lunch. Alltså totalt 1750 SEK inklusive två luncher.

Om du vill/kan delta behöver vi en anmälan så fort som möjligt (rum bokas även av andra), men senast 25 augusti. Ange om du vill beställa lunch före eller efter mötet, eller eventuellt båda. Anmälan sker till Jens Allwood: jens@allwood.se

Utöver de bidrag som kommit in den 1/8 behöver vi ha en diskussion med författarna. Vi gör detta vid ett seminarium i Mullsjö. Författarna bör vara klara med sina preliminära texter med erfarenhetsberättelser i början av 2024. Tänkbara teman bör kunna urskiljas vid seminariet i Mullsjö.

Läget är följande:

- 1) Rune Wigblad skriver dels ett sammandrag av sin bok Den moderna inkquisitionen (som utgjorde inspiration till vår antologi) och dels ett nytt ämne som han håller på med.
- 2) Lars Broman har lämnat abstract.
- 3) Jens Allwood har lämnat abstract
- 4) Bengt Johannisson har lämnat ett långt abstract.
- 5) Gudrun Olsson har lämnat abstract.
- 6) Carl E. Olivestam har lämnat abstract
- 7) Anders Gustavssons abstract finns i senaste Nyhetsforum
- 8) Per Flensburg är i gång med skrivande. Han skall vidarebearbeta sin text till ett abstract.
- 9) Leif Bloch-Rasmussen har inlämnat ett långt abstract.
- 10) Marie Öhman arbetar med ett abstract.
- 11) KG Hammarlund kommer in i ett senare skede när han skall skriva en ramberättelse om strukturen inom svenskt universitets- och högskoleväsende under den senaste femtio åren.

Anders Gustavsson (redaktör i samarbete med Jens Allwood och Carl E. Olivestam)

Per Flensburg: God vetenskap

Per Flensburg

God vetenskap, ett idéupplägg.

Denna skrift är en ganska lös tanke som gravis vuxit fram på infektionskliniken på Södra Älvsborgs Sjukhus (SÅS) under den månad jag vistades där. Det började med ett upprop innan jag blev sjuk, där jag ville kalla samman till en redaktionskommitté för en tidskrift inom området digitalisering, teknik och entreprenörskap. Men jag blev sjuk innan det blev ordnat.

Det var Rune som under vetenskapsfestivalen inspirerade mig till att föreslå denna tidskrift. Han inspirerade också till en ny antologi om maktstrukturer inom akademien. Självfallet kom jag på att man skulle kanske även göra en tidskrift av detta ämne. Det finns tydligen många i akademien som har erfarenhet av dessa förföljelser, maktmissbruk, mygel, förtal och missbruk av arbetsmiljö. Jag kan omedelbart komma på ett tämligen stort antal personer i min bekantskapskrets som råkat ut för dessa fenomen. Säkert finns det många som har liknande bidrag. Lägger man därtill våra internationella erfarenheter och kallar tidskriften för något i stil med: "International Journal on Abuse of Power in the Academy" så borde vi verkligen ha en vinnande häst!

Men så enkelt är det förstås inte. Att ge ut en tidskrift som förtalar det akademiska väsendet och avslöjar missförhållanden, kan aldrig vara populärt. En bok kan möjligen bli populär, men jag är inte säker. För att citera Peter Fritzell: Vi måste göra en ordentlig konsekvensanalys innan vi går i gång!

Men så föddes ytterligare en idé i nattens syrefattiga mörker: Varför inte en tidskrift om god vetenskap? Det är denna idé jag fortsättningsvis utarbetar. Jag beskriver den i form av krav på en tänkbar vetenskaplig tidskrift inom området: God vetenskap.

Granskning

Kvaliteten på en tidskrift bestäms av dess rutiner för granskning av insända bidrag. Det traditionella gransknings sättet är double blind review, dvs granskaren vet inte vem vederbörande granskar och den som blir granskad vet inte vem som gjort det. Denna process anses göra det möjligt för granskarna att uttrycka sig fritt och eftersom de är okända är de också tämligen okänsliga för eventuella repressalier från dem som blir granskade.

I praktiken är dock de flesta inom ett område bekanta med varandra och jag misstänker att i många fall är granskaren och de granskade kända för varandra, De flesta skriver i grupper om ca 30 stycken och då är detta ändå bekant även om man upprätthåller någon form av skenbar double blind review.

Jag vill i stället förespråka det raka motsatta förfarandet: Open review! Både den som granskar och den som blir granskad ska vara kända för varandra.

Fördelen med att ha öppen granskning är att granskarna måste stå för sina åsikter och motivera dem ordentligt. Grundbulten i all vetenskap menar jag är just: Motivering!

Motivering

Varje artikel ska ha ett budskap. Den viktigaste delen av artikeln är motiveringar till att budskapets vetenskapliga värde. Mer om detta senare. Här kommer det in förhållanden som pålitlighet, korrekthet, fullständighet, etc. Att motivera att ett visst förhållande är korrekt förutsätter en viss kontext, varför forskningens skenbara objektivitet inte alltid kan upprätthållas. Man kan

ange att under dessa och dessa förhållanden förefaller uppgiften vara korrekt, men bör inte förhållandena vara så allmängiltiga som möjligt? Å andra sidan har vi förhållandet relevance versus rigor, där då budskapets relevans blir lägre ju mer allmängiltigt det är.

Förutom allt annat håller jag på med att skriva magisteruppsats i idéhistoria vid Umeå universitet. Metodkursen där var intressant eftersom den vanliga metoden i idéhistoria var berättande. Det gällde att åstadkomma en trovärdig, gärna intressant och spännande berättelse som beskrev förhållandena vid den aktuella tiden och tolkade dem. Viktigt är att inte dra in vår tids värderingar utan hålla sig till dåtiden. Detta kräver ett helt annat förhållningssätt än om jag t ex vill undersöka olika möjligheter med virtuell verklighet för att förmedla svenska värderingar.

Men vi ska ha klart för oss att det är lika dumt att föreskriva det ena som det andra. Varje vetenskaplig undersökning har sina egna karakteristika och måste bedömas och motiveras utifrån sig själv. Detta kräver väldigt mycket av granskarna.

Budskap

Varje artikel ska ha ett budskap. Detta skall först om främst vara begripligt. Tidskriften vänder sig till alla som sysslar med god vetenskap och budskapet ska således vara begripligt för dem. Budskapet ska vidare vara viktigt, gärna tidigare okänt, bidra till att förbättra samhället etc. Man kan tänka sig en lång lista med krav på budskapet och det åligger författaren att visa att listan är uppfylld. Man kan också tänka sig att författaren bifogar en granskning av sin egen text enligt uppställda riktlinjerna.

Kravet på budskap och tillhörande krav påminner mer om forskningsansökningar än om forskningsresultat. När en forskningsansökan utlyses är den regel kopplad till en föreställning om någon form av förbättring av samhället och den sökande förväntas i sin ansökan visa hur detta ska gå till.

Ett undantag utgör Vetenskapsrådet, där fokus ligger på forskningsresultat istället för samhällsförbättring. Det är den största statliga finansiären av forskning vid svenska universitet, högskolor och institut. De finansierar forskning inom alla vetenskapsområden genom att utlysa bidrag i öppen konkurrens. Varje år hanterar VR cirka 900 forskare som sitter i olika beredningsgrupper och behandlar omkring 6 000 forskningsansökningar.

Jag framhåller dock att god vetenskap ska vara relevant för samhället och ska bedömas i detta perspektiv.

Sant, korrekt och rätt

Redan när jag gick i realskolan var jag intresserad av filosofi och höll föredrag om Bertrand Russells bok "Relativitetsteorins abc". Den kom faktiskt upp i engelska i den muntliga studentexamen och gjorde att jag fick Ba i engelska.

Det var en sak jag hängde upp mig på i den boken och det var att Russell blandade hop "sant", "korrekt" och "rätt" utan tydlig definition. Åtskilliga år senare kom jag själv fram till följande:

- Sant = logisk sanning, motsats falskt. Förekommer endast inom logiken
- Korrekt = med verkligheten överensstämmande. Motsats: Inkorrekt. Detta förekommer endast vid empiriska observationer.
- Rätt = moraliskt rätt, motsats fel. Har med etik och moral att göra.

När jag i mer mogen ålder började läsa Platon, Aristoteles och andra gamla greker, blev jag mycket förundrad över att man inte skilde mellan "rätt" och "sant". I den Nichomenska etiken

av Aristoteles, kap VI, finns den hittills bästa beskrivningen av kunskap jag hittills sett. Aristoteles förknippar "kunskap" med "dygd" och menar att kunskap till sin natur är dygdig. Att dygd sedan kan ses från olika perspektiv gör det inte mindre intressant.

Det sköna

I samband med "det dygdiga" talar de gamla grekerna om "det sköna". Den viktorianska tidens bigotta inställning fokuserade på "gossekärleken" och ställde till mycket besvär med sina inskränkta synpunkter. Men "det sköna" framställs både i skulptur, målning, scenkonst och diktning. Alla har vi väl någon gång fascinerats av inledningen till Illiaden:

"Sjung, o gudinna, om vreden, som brann hos Peliden Akhilleus olycksdiger, till tusende kval för akhajernas söner, och som till Hades en mängd av behjärtade krigaresjälur störtade ned och lät hjältarnas lik för hundar och fåglar bliva på marken till rov – det skedde, som Zeus ju det ville –, allt från den stund, då de började först att sig tvistande söndra, Atreus' son, härskarornas drott och den ädle Achilles" (översättning: Erland Lagerlöf, 1908)

Den stora frågan är: Hur gör man vetenskap av det här? Jesper Svenbro har i inledningen till Illiaden skrivit ett långt brev till Birgitta Trotzig, som tydligen nyss avlidit och där han går genom en del tolkningar han kommit i kontakt med. Men så upptäcker han en av Simone Veil, som för många år sedan blivit utlånad till Birgitta Trotzig och inte återlämnad. Detta vänder upp och ner på alla Jespers tolkningar. Är det vetenskap?

För många år sedan läste jag en bok av Ulf Lindhe, där han tolkade Marchel Duchamps konstverk: "Bruden avklädd av sina ungarlar, till och med". Se bild bredvid. Det var en mycket märklig bok och tolkningen var för mig helt obegriplig. Jag kunde inte begripa hur Lindhe fick ihop det hela. Men hans tolkning är berömd och välkänd, så i någon för mig okänd kontext är detta stor konst och stor skönhet. Men finns det möjlighet för mig att förstå det? Finns det möjlighet för mig att uppskatta denna skönhet?

Återigen handlar det om kontext. Jag gick en gång en metodkurs där Lars Vilks var en av deltagarna. Han hävdade att han var konstnär eftersom han var utställd på ett antal gallerier. Följaktligen var allt han gjorde konstnärlig verksamhet. Jag hade ohejdad roligt åt hans drift med svenska myndigheter i samband med Arx och Nimis. Att hålla på sådär är lika konstfullt som en tavla av Archimboldo. Se bild nästa sida.

Vilks alla krumbukter med svenska myndigheter i samband med Arx och Nimis visar sig i hans mäterliga händer enbart vara grönsaker, som faller utanför alla regler. Allra roligast var fristaten Ladonien, där jag snabbt blev medborgare.

Men jag menar att det hela gick överstyr med modellhundarna. Enligt Vilks har han i kraft av den svenska yttrandefriheten all rätt att rita och bygga rondellhundar. Men fatwan från al-Qaida riktat mot Lars Vilks och chefredaktören för Nerikes Allehanda Ulf Johansson skapade många problem och hot för Vilks. Begreppet respekt spelar en stor roll i detta sammanhang. Samma sak har vi numera med koranbränningar.

Respekt

Det är sällan man förknippar respekt med forskning. I regel handlar det om att forskaren kräver samhällets respekt för sitt arbete och de upptäckterna vederbörande gjort. I detta sammanhang avser jag respekt för andra forskares arbete, oavsett vilken metod eller teori de baserar sig på. En idéhistorisk berättelse ska mottas med samma respekt som en korrekt genomförd kvantitativ undersökning. Bägge belyser skilda fenomen och utgör således komplement till varandra. Saker som relevans, begriplighet, samhällsnytta är viktiga och måste alltid vägas in. Enligt min mening står forskningen och Vetenskapen i samhällets tjänst: Man måste hela tiden visa på samhällsnyttan eller i varje fall möjligheten till samhällsnytta. Det är ju trots allt samhället som betalar mig.

Det finns forskare som inte delar denna uppfattning utan i stället hänvisar till den akademiska friheten. Shirin Ahlbäck Öberg¹, skriver t ex: *Vid våra universitet och högskolor ska vi*

utan oro för eventuella konsekvenser, fritt kunna forska och undervisa om saker som för utomstående kan uppfattas vara oviktiga eller rent av kontroversiella.

Detta håller jag inte med om. Det måste vara någon form av vett och reson i det man forskar om. Ett exempel är ignobelpris. 2021 gick ett av dem i ekologi till en spansk/iransk forskargrupp som analyserat bakterier från använt tuggummi som fastnat på trottoarerna i 5 olika länder. Teamet analyserade hur bakterierna förändras under tre månader. Det visar sig att tuggummi till en början innehåller bakterier som är kända för att finnas i mänskliga munnar. Sedan försvinner dessa bakterier gradvis och miljöbakterier tar deras plats. Intressant är att bakterierna på äldre tuggummi liknar bakterierna på växtytor, antarktiska stenar, öknar och solpaneler. Vid närmare eftertanke är dock detta ganska naturligt.

Ett annat exempel är en artikel jag läste för länge sedan där man diskuterade hur färgen "Blå" skulle betecknas i programkod. Skulle man skriva "b", "bl", "blu" eller möjligen "blue"? Jag kommer inte ihåg vilken slutsats man kom fram till.

Vad är vetenskaplig kunskap?

Detta är den svåraste frågan att ge ett generellt svar på. Ett enkelt svar är: "Det beror på". Man talar om kännetecknen för vetenskaplig kunskap, man pratar om metod för att ta fram vetenskaplig kunskap, man pratar om den vetenskapliga kunskapens pålitlighet och man pratar om dess allmängiltighet. Man kan säkert räkna upp fler aspekter, men det intressanta är att man för samtliga enkelt kan vederlägga dess anspråk på vetenskaplighet (Se t.ex. Alan Chalmers bok: "What is this thing called science?").

Ett kännetecken på vetenskaplig kunskap är att den anses vara korrekt under ett stort antal olika fall. Företeelsen brukar kallas induktion och innebär att forskaren gör ett stort antal observationer av ett fenomen under olika förhållanden och från dessa drar generella slutsatser. Det klassiska exemplet är "Alla kråkor är svarta". Forskaren behöver bara undersöka alla kråkor i hela världen och se om de är svarta eller inte. Men här föreligger en intressant tolkningsfråga: Kråkor är faktiskt både svarta och grå. Se bild nästa sida. Påståendet kan tolkas så att alla kråkor är enbart svarta, men det visar bara på forskarens bristande ornitologiska kunskap.

Ett ännu intressantare exempel är utsagan "Alla svanar är vita". Det stämmer inte eftersom det i Australien finns ett livskraftigt bestånd av svarta dylika. De upptäcktes på 16 - 1700-talet då

Australien upptäcktes och är ett klassiskt exempel på induktionens otillräcklighet.

En känd balett är Tjajkovskijs "Svansjön". Den hade premiär på Bolsjojteatern 4 mars 1877 och huvudrollerna är den vita svanen Odette och den svarta svanen Odile. Troligen kände Tjajkovskij till att det fanns svarta svanar, men låt oss för ett ögonblick anta att så inte är fallet. Kan man då anse svarta svanars existens belagd på grund av Odiles existens i baletten "Svansjön"? Ur konstnärlig synpunkt är det alldeles otvetydigt: Odile finns! Ur naturvetenskaplig synpunkt är det mer tveksamt. Hon finns som en fantasi, men inte som en verklighet.

När jag tidigare pratade om induktion och innebar det att forskaren gör ett stort antal observationer av ett fenomen under olika förhållanden och från dessa drar generella slutsatser. Detta är emellertid inte korrekt. Hur många gånger måste jag sätta in handen i en öppen eld för att inse att handen blir bränd? Hur många gånger måste jag sticka ner den i kallt vatten för att inse att den blir blöt?

Det finns många experiment man kan göra med induktion. Jag brukar be klassen att tänka på ett tal emellan ett och noll. Därefter ska jag bevisa för dem att ingen tänkte på talet 0,5. Beviset är enkelt: Det finns oändligt många tal mellan ett och noll. 0,5 är ett av dem. Sannolikheten för att någon ska ha tänkt på 0,5 är då 1/oändligheten dvs noll! Men det är alltid någon som tänkt på 0,5.

Trots all kritik har ändå induktionen sitt berättigande och det gäller främst vid upptäckten av regelbundenheter i samhället. Jag observerar vissa regelbundenheter i tillvaron och dessa regelbundenheter kan möjligen förstås på ett mer generellt plan.

Jag har hittills pratat om vetenskap som ett allmänt fenomen utan att göra någon specifikation. Men det finns många olika sorter vetenskap, var och en har sina kännetecken och det är värdefullt att ta upp dessa till närmare granskning. Vi måste se hur man inom varje område definierar god vetenskap. Ta t.ex. följande lista:

1. Naturvetenskap
2. Samhällsvetenskap
3. Humaniora
4. Vårdvetenskap
5. Medicin
6. Beteendevetenskap
7. Konstnärliga vetenskaper

Måste vi inte ha riktlinjer för varje område eller finns det någon generell "god vetenskap"?

[1] Om akademisk frihet SULF:s skriftserie XLIII

Utgiven av Sveriges universitetslärare och forskare 2023

Författare: Shirin Ahlbäck Öberg, Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet, Centrum för högre utbildning och forskning som studieobjekt (HERO), Uppsala universitet

Gudmund Bergqvist: Debattartikel i Strömstads tidning

Om energifrågor

Gudmund Bergqvist

Vi har i samhället haft stora diskussioner kring energifrågor det sista decenniet. Man talar om att radikalt ökad produktionen av elektricitet i samband med en grön omställning och utfasning av fossila bränslen. Man talar mest hela tiden om storskaliga lösningar antingen de gäller kärnkraften, stora vindkraftsparker på lands och framförallt till havs samt stora solcells parker.

Under det gångna året har landet svårigheter att balansera elkraft. Man har i samhälle med pandemi och storkrig återupptäckt behovet av robusta samhällssystem med olika typer av lager och svagheterna med just in time ideologin.

Vad som slår en är hur litet till exempel solel utvecklats i Sverige. Man har hittills satsat på enskilda konsumenter. Resultatet har ej varit glänsande, bara 1 procent av elektricitetsproduktionen kommer från solel. I till exempel Tyskland är det mer än 10 procent och snart det dubbla.

Många små enskilda producenter har många fördelar ur robusthetssynpunkt.

När det gäller vindkraft har man satsat på stora kraftverk och parker. Motståndet mot dessa från lokalbefolkning har många gånger varit stor på grund av av de störningar som vindkraftsnurrorna medför med bland annat det buller de producerar samt negativ inverkan på fågellivet.

Det finns dock andra typer av vindkraft, de vertikalaxlade. Dessa finns också i en så kallad maglev form, det vill säga att den ej har något motstånd och startar vid små vindstyrkor medan de traditionella behöver minst 5-6 m /sek. Möjligheter att kombinera dessa med solel finns och man kan ju även kombinera med energiförvaring, till exempel batterier eller vätgasproduktion.

En utbyggnad av dessa typer av småskalig elproduktion har många fördelar för samhället. En återhållande faktor i Sverige för solel har varit dels krångliga bestämmelser, begränsningar och för låga ersättningar från staten alternativt avdragsmöjligheter.

Detta borde ändras och man skulle även kunna ha speciellt generösa regler för öar, glesbygder med mera och även uppmuntra användande av små maglevsnurror.

Diskussioner i dessa frågor i Strömstad har förts av gruppen Fossilsålt Koster inom Strömstad akademi.

Gudmund Bergqvist

Fri debattör